

Iskustva učenika Kantona Sarajevo o korištenju Interneta

Tarik Smailbegović, dipl. scr
Aldijana Kokić, dipl. psiholog

Internet je neograničen izvor informacija i usluga, medij koji omogućava učenje, zabavu, komunikaciju i brz pristup različitim podacima. Međutim, Internet je poput stvarnog svijeta u kojem se ove mogućnosti mogu zloupotrijebiti i koristiti na neetičan ili čak kriminalan način.

Glavni rizici upotrebe Interneta za djecu su izlaganje seksualnim ili nasilnim sadržajima, direktna komunikacija sa osobom koja traži neprimjerene odnose, izlaganje uznemirujućim, neprijateljskim ili nepristojnim porukama, te pretjerana izoliranost djeteta usljed prečestog/ dugotrajnog korištenja Interneta. Uzimajući u obzir ove opasnosti, Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ je u 2011. godini provela istraživanje čiji je cilj bio ispitati navike i iskustva učenika o korištenju Interneta, te identificirati najčešće opasnosti kojima su djeca izložena tokom pretraživanja Interneta.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 1941 učenika od petog do osmog razreda, od čega je 51,9% dječaka i 48,1% djevojčica. Sudionici su učenici sedam osnovnih škola Kantona Sarajevo: „Safvetbeg Bašagić“, „Vrhbosna“, „9. maj“ Pazarić, „Grbavica I“, „Behudin Selmanović“, „Meša Selimović“ i Katolički školski centar „Sveti Josip“. S obzirom na to da za predmet ovog istraživanja ne postoji standardizirani instrument, istraživači su izradili upitnik koji je pored pitanja o sociodemografskim karakteristikama sadržavao pitanja o iskustvima djece o korištenju Interneta, te bateriju pitanja za procjenu razvoja ovisnosti o Internetu koja je izrađena na osnovu zajedničkih mjerila ovisnosti koje su izradili Young, Griffiths (1998) i Golderberg (1995).

Rezultati istraživanja pokazuju da 93,4% djece koriste Internet i da je procenat korištenja visok i među učenicima iz gradskih, ali i iz prigradskih naselja, što govori o velikoj rasprostranjenosti ovog medija među djecom Kantona Sarajevo i upućuje na značaj utjecaja koje ovaj medij ima na djecu.

Kada je riječ o pristupu Internetu najveći broj učenika (80,9%) Internet koristi kod kuće, a posmatrajući učestalost korištenja Interneta došlo se do podatka da 56,8% učenika Internet koristi svaki dan, i to u prosjeku od jedan do tri sata. Ekstremno korištenje Interneta (više od šest sati dnevno) zabilježeno je kod 5,8% učenika. Ovi rezultati pokazuju da je sve veći broj djece kojoj je korištenje Interneta glavni sadržaj slobodnog vremena. Velika količina vremena koju djeca provode na Internetu ne ostavlja im puno vremena za druženje i igru sa vršnjacima, razgovor sa članovima porodice, bavljenje sportom i sl., što može negativno utjecati na njihov cjelokupni razvoj.

Ovim istraživanjem je potvrđena teza da Internet postaje stil življenja djece jer ga koriste u svim sferama života, od druženja, preko učenja, do igre i zabave.

Rezultati istraživanja pokazuju da 77,9% djece Internet koristi za druženje sa prijateljima, što upućuje na to da djeca na Internet gledaju kao na mogućnost zadovoljenja potrebe za pripadanjem, koja je prema A. Maslow (1943) jedna od osnovnih ljudskih potreba.

Za školu i učenje Internet koristi 59,7% učenika. Na Internetu su dostupne enciklopedije, istraživanja, tematski site-ovi, kursevi, programi, konferencije, što olakšava pristup literaturi i čini je raznovrsnom. Međutim, s obzirom da Internet stranice često uređuju i neprofesionalci, odnosno oni koji nisu kompetentni da pišu o određenim temama, informacije koje se dobiju na Internetu nisu provjerene, često su površne, što predstavlja opasnost za stvaranje mediokriteta. Negativan utjecaj Interneta ogleda se i u gubljenju navike čitanja, nestudioznosti, nekritičnosti, te copy-paste sindromu.

Internet za igranje igrica koristi 42,5% učenika. Ovaj rezultat upućuje na to da je razvoj tehnologije doveo do značajnih promjena u tradicionalnim socijalnim igrama. Djeca sve više vremena provode igrajući igre na računaru, uključujući i online igre u kojima se takmiče sa drugim igračima. Takav oblik igre, za razliku od igara koje su ranije bile popularne, zahtijeva manje socijalnih vještina, ne omogućava fizičku aktivnost i kontakt sa djecom, pruža premalo mogućnosti za korištenje mašte i fantazije, te za stvaranje vlastitih rješenja različitih problema. Ovoliko raširena upotreba Interneta za igranje igrica može nepovoljno djelovati na razvoj djece, s obzirom da je u velikom broju tih igrica nasilje način za prelazak nivoa, sakupljanje bodova i života, odnosno za rješavanje problema, što predstavlja priliku za učenje novih oblika agresivnosti, a također može povećati i sklonosti ka agresivnom ponašanju. Važno je imati na umu da nisu sve kompjutorske igre negativne i štetne za razvoj djeteta. Postoji cijeli niz poučnih i zabavnih igara, koje mogu biti vrijedan medij za učenje i približavanje računara djetetu.

Za skidanje filmova, muzike ili slika Internet koristi 41,9% učenika, dok se 14,5% izjasnilo da Internet koristi za pretraživanje bez određenog cilja. Ova pojava je blisko povezana sa neuređenim uslovima vezanim za zaštitu autorskih prava u našoj zemlji, usljed čega djeca ne uče da cijene vrijednosti umjetničkog rada i autorska prava. Profil na Facebook-u ima 77,7% djece, što ukazuje na veliku popularnost ove socijalne mreže i na našim prostorima, koja je postala jedna od najpopularnijih online destinacija u svijetu u posljednjih nekoliko godina. Korištenje društvenih mreža djeci može pružiti osjećaj društvene prihvaćenosti, čime se zadovoljava jedna od osnovnih ljudskih potreba, potreba pripadanja, ali pretjeranim korištenjem djeca mogu postati otuđena i odvojena od realnog svijeta. Facebook omogućava obnavljanje i održavanje kontakata, međusobnu saradnju i podršku, razmjenu ideja i informacija, širenje mreže poznanstava, razvijanje samopouzdanja, ali ima i svoje loše strane kao što su prebrzo, presnažno emocionalno vezivanje, iluzija o poznavanju druge osobe, lažna predstavljanja, krađe identiteta, pornografija, pedofilija, zlostavljanje, ucjene, ovisnost.

Oko dvije trećine djece izjavljuje da se njihovi roditelji nikad ili samo ponekad interesiraju za to šta djeca rade na Internetu, što upućuje na to da roditelji nedovoljno shvataju važnost prisustva tokom korištenja Interneta, razgovora sa djecom o tome koje opasnosti globalna mreža sa sobom nosi i zainteresiranosti za aktivnosti djece na Internetu. Na taj način ovaj medij, uz televiziju, preuzima odgojnu ulogu djece, pri čemu djeca spoznaju stvari koje nisu primjerene njihovom uzrastu. Više od trećine djece je pretražujući Internet naišlo na pornografski sadržaj. Iako ova iskustva možemo posmatrati kao namjerna – kada djeca iz znatiželje traže ovakve sadržaje, ili slučajna – kada djeca koristeći Internet dobiju neku neželjenu poruku, reklamu ili mail sa pornografskim sadržajem, i jedna i druga često predstavljaju preveliku seksualnu stimulaciju za djecu koja negativno utječe na njihovu socijalizaciju.

Objavljene lične podatke na Internetu ima 64,4% djece koja koriste Internet. Djeca na Internetu su sklona nesvjesno otkriti vrlo privatne detalje o sebi, svojim prijateljima i porodici, postaviti fotografije, ne razmišljajući ko ih sve može vidjeti i na taj način postaju meta brojnih internetskih predatora. Ovi pokazatelji govore da se vrlo malo pažnje posvećuje zaštiti ličnih podataka, te da djeca nisu dovoljno upućena o opasnostima i posljedicama koje objavljivanje ličnih podataka može imati.

Rezultati istraživanja pokazuju da je prisutan trend različitih oblika nasilja i zloupotrebe Interneta, tako da je 33,9% djece doživjelo jedan ili više oblika nasilja putem Interneta, pri čemu je najviše onih o kojima je neko pisao neugodne komentare ili se predstavljao u njihovo ime, kao i onih koji su imali ponudu da se sastanu sa nekom osobom koju su upoznali putem Interneta. Ponekad se odrasle osobe koje često nemaju prijateljske namjere mogu predstavljati kao djeca kako bi uspostavili odnos povjerenja i prijateljstva, a sve s ciljem pridobijanja djeteta za susret koji obično završava pravom seksualnom zloupotrebom.

Najzabrinjavajući podatak do kojeg se došlo u ovom istraživanju jeste da 20% učenika pokazuje određene znakove razvoja ovisnosti o Internetu. Naime, svako peto dijete produžuje korištenje Interneta radi postizanja ranijeg zadovoljstva, zanemaruje obaveze radi korištenja Interneta, koristi Internet kao bijeg od problema, zabrinutosti i depresije, iskazuje nemoć kontroliranja upotrebe, odnosno duže vrijeme koristi Internet nego što je u početku planirano, te Internet koristi više od tri sata dnevno.

Ovi pokazatelji upućuju na to da je Internet zauzeo središnje mjesto u svakodnevnom životu velikog broja učenika koji, uz to što provode sve više vremena na Internetu, stavljaju u drugi plan sve ostale aktivnosti i na taj način se socijalno izoliraju i zanemaruju svoje obaveze. A s obzirom na to da učenici žele upotrebljavati Internet sve više, možemo predvidjeti da će njegova upotreba sljedećih godina rasti, a time će se povećati mogućnost ovisnosti o Internetu. Posebna opasnost kod ovisnosti o Internetu jeste neprepoznavanje njenih znakova i nepravovremeno reagiranje. Kao relativno nova pojava, ovisnost o Internetu se spominje samo sporadično, sa nedovoljno jasnim odrednicama, što utječe na nedovoljno posjećivanje pažnje ovom problemu od strane profesionalaca i ostavlja mogućnost eskaliranja ove pojave. Ovisnost o Internetu kod djece može utjecati na njihovu nedovoljnu socijaliziranost i razvijanje socijalnih vještina zbog čega mogu imati poteškoća prilikom sklapanja prijateljstava u realnom svijetu. S obzirom na to da vršnjaci imaju velik utjecaj na formiranje ličnosti, na razvoj socijalnih vještina, te na usvajanje društvenih normi i vrijednosti, takvo dijete će biti uskraćeno za dragocjena iskustva druženja sa vršnjacima. Predugim boravkom u virtuelnom svijetu dijete će postati otuđeno od realnog svijeta i ljudi, usljed čega će njegova prirodna potreba za pripadanjem biti nezadovoljena i dijete zadovoljenje te potrebe može potražiti kod prijatelja na društvenim mrežama.

Međutim, virtuelni kontakti su najčešće površni i obično se stvari u realnom životu razlikuju od onoga kako ih mi zamišljamo, pa se tako i virtuelni prijatelji razlikuju od onoga što su u stvarnom životu. S obzirom na to da društvene mreže omogućavaju predstavljanje osoba onakvim kakvi žele da ih drugi vide, to utječe i na razvoj slike o sebi jer psihološki portret koji oslikavamo o sebi utemeljen je djelimično na onome što neko misli o tome kako ga vide drugi. Dakle, takav pojedinac će imati iskrivljenu sliku o sebi i o svojim sposobnostima. Također, dijete će biti u sukobu sa svojom okolinom, s obzirom na to provodeći previše vremena na Internetu zanemaruje svoje obaveze i ne uspijeva udovoljiti očekivanjima i zahtjevima koje mu socijalna okolina postavlja, a za koje on vjerovatno neće imati ni interes ni sklonosti da ih ispuni.

Istraživanjem je utvrđeno da djevojčice Internet koriste značajno više nego dječaci, više njih imaju profil na Facebook-u, te Internet više koriste za školu i dopisivanje, dok dječaci češće igraju igrice.

S druge strane, utvrđena je veća izloženost dječaka pornografskim sadržajima i nasilju putem Interneta, kao i iskazivanje znakova ovisnosti o Internetu. Također, istraživanjem je utvrđeno da se roditelji značajno manje interesiraju za aktivnosti muške djece na Internetu, što možemo objasniti time da se odgajanje muške i ženske djece tradicionalno razlikuje, ali i time da na Internetu vrlo često muškarci traže seksualni kontakt sa maloljetnicama, što povećava roditeljsku zabrinutost, a time i zainteresiranost za internetske aktivnosti njihove ženske djece. Međutim, zabilježeni su i slučajevi fizičkog zlostavljanja dječaka, što upućuje na važnost zainteresiranosti roditelja za aktivnosti njihove djece na Internetu bez obzira na njihov spol.

Istraživanjem je utvrđeno povećano korištenje Interneta, Facebook profila, objavljivanje ličnih podataka, susretanje sa pornografskim sadržajima i iskazivanje znakova ovisnosti o Internetu među učenicima starijih razreda, što upućuje na važnost posvećivanja pažnje roditelja aktivnostima kojima se i njihova starija djeca bave na Internetu.

Istraživanje pokazuje i da nezainteresiranost roditelja za ono što djeca rade na Internetu značajno utječe na povećanje nepoželjnog izlaganja pornografskim sadržajima, a sličan je odnos zainteresiranosti roditelja i doživljavanja nekog od oblika nasilja putem Interneta. Također, nezainteresiranost roditelja za internetske aktivnosti djece povećava vjerovatnost razvoja ovisnosti o Internetu. Vrijeme provedeno u interakciji sa porodicom se smanjuje, a uzrok tome jeste upravo pomak od stvarnog svijeta u virtualne aktivnosti. Sve ovo upućuje na važnost roditeljskog nadzora i zainteresiranosti za aktivnosti djece na Internetu. Iako roditelji sve više iskazuju zabrinutost zbog prekomjerne upotrebe Interneta svoje djece, malo se zna o ulozi koju roditelji mogu igrati da bi spriječili svoju djecu u razvoju ovisnosti o Internetu. Kvalitetna komunikacija i pravila o sadržajima koji se pretražuju može spriječiti razvoj ovisnosti. Stroga pravila o vremenu korištenja Interneta, međutim, mogu promovirati prekomjerno korištenje s obzirom na to da zabrane povećavaju interes za određene aktivnosti.

Prema rezultatima ovog istraživanja korištenje Facebook-a povećava vjerovatnost nastanka ovisnosti o Internetu. Iako uspostavljanjem novih prijateljstava i druženjem putem Interneta djeca mogu zadovoljiti svoju potrebu za kontaktom, za pripadanjem, pretjeranim korištenjem društvenih mreža su pod rizikom da razviju ovisnost o Internetu koja za posljedicu ima zanemarivanje obaveza, porodice, prijatelja, odnosno vodi u socijalnu izoliranost. Dakle, iako Facebook povezuje ljude, on ih istovremeno otuđuje, odvaja od realnog svijeta i to je jedan začaran krug u kojem nezadovoljena potreba za pripadanjem utječe na uključivanje u društvene mreže i grupe kako bi se oslobodili tog osjećaja, a te aktivnosti samo mogu dodatno povećati otuđenost.

Iako Internet ima svoje prednosti, moramo paziti na zamke koje postavlja, opasnost koju predstavlja najviše za djecu koja nekontrolirano pretražuju po sadržajima Interneta, često neprimjerenim njihovoj starosti i stepenu razvoja.

Potrebno je naglasiti i potrebu poticanja učenika za sigurno i pozitivno korištenje Interneta od strane škole. Naime, preporučljivo je da nastavnici učenicima daju zadatke za pretraživanje Interneta (koje će prethodno sami nastavnici provjeriti) kako bi učenici dobili pozitivne primjere korištenja Interneta, u odnosu na rizično korištenje koje je kod njih prisutno u velikom broju. Stoga je važno da nastavnici prate trendove i educiraju se o korištenju Interneta, te upozoravaju učenike na potencijalnu netačnost informacija, kao i na sve opasnosti koje ovaj medij može imati. Također, ukoliko nastavnici u razgovoru sa učenicima saznaju da je neko od njih bio žrtva internetskog nasilja ili nedoličnog ponašanja, potrebno je da se konsultiraju sa profesionalcima iz ustanova koje se bave ovom problematikom, kao što su Porodično savjetovalište, centri za mentalno zdravlje, policijske službe ili neke nevladine organizacije, gdje će dobiti savjete kako pristupiti u određenoj situaciji i kako motivirati učenika da prijavi nasilje. Korištenje Interneta u školi treba nadzirati na način da se pripreme pravila korištenja, te da se računari postave na vidno mjesto.

LITERATURA

- Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate d.o.o. Zagreb.
- Buljan-Flander, Karlović, A. I Dosić, I. (2004). *Izloženost djece zlostavljanju putem interneta*: Medix.
- Greenfield, P. i Yan, Z. (2006). *Children, adolescents and the Internet*. Dostupno na: www.apa.org
- Jeriček, H. (2002). *Ovisnost o Internetu u Sloveniji*. Znanstveni članak. Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije.
- Kraljik, N. (2010). *Internet bez opasnosti za djecu u Osijeku*. Hrvatski časopis za javno zdravstvo.
- Lin, C.H. i Yu, S.F.(2008). *Adolescent Internet usage in Taiwan: exploring gender differences*. Dostupno na: www.findarticles.com
- Luan, W.S. i sar.(2008). *Gender differences in the usage and attitudes toward the Internet among*

student teachers in a public Malaysian University: American journal of applied science. Dostupno na: www.scipub.org.

Mahmutović, A., Mikanović, B., Hebib, A., Koledin, G., Ganija, H., Jašarević, O.(2010). *Slobodno vrijeme mladih*. Fojnica: Štamparija Fojnica.

Pehar-Zvačko, L. (2003). *Slobodno vrijeme mladih ili....* Sarajevo: Filozofski fakultet Sarajevo.

Ružić, N. (2007). *Nasilne scene na Internetu*. Zagreb: Hrčak. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/>

Van den Eijnden i sar. (2010). *Compulsive Internet Use Among Adolescents: Bidirectional*. Dostupno na: <http://www.ncbi.nlm>

Weiser, E.B. (2004). *Gender Differences in Internet Use Patterns and Internet Application Preferences*. CyberPsychology & Behavior. Dostupno na: <http://www.liebertonline.com>

URL izvori:

[ww.apa.org](http://www.apa.org)

www.e-balkan.info

www.cyberbullyng.org

www.poliklinika-djeca.hr

<http://www.medscape.com>

<http://empowerednews.net/>

<http://www.cert.hrhttp://informationr.net>

